

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Фельцан Інни Михайлівна «Розвиток культури іншомовного спілкування в освіті дорослих Швеції», представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки

Тема дисертаційного дослідження поза усяким сумнівом є надзвичайно актуальною. Загальноцивілізаційні зміни, що відбулися в кінці ХХ – на початку ХХІ століть, глобальне прискорення суспільного розвитку, збільшення тривалості життя суттєво вплинули на усвідомлення ролі освіти дорослих у сучасному соціумі. Стало очевидним і визнаним, що для успішного й якісного життя необхідним стає безперервне навчання. У національних Цілях розвитку тисячоліття, які прийнято Україною у 2000 р. відповідно до глобальних Цілей розвитку тисячоліття, проголошених ООН, забезпечення якісної освіти впродовж життя визнано однією з перших цілей. Підвищення ролі освіти дорослих у розвитку сучасного суспільства зумовлюється загальним прискоренням соціально-культурних змін як на глобальному, так і на локальному рівнях.

Водночас у системі освіти дорослих будь якої країни навчання іноземним мовам, формуванні культури іншомовного спілкування посідає важливі позиції. Зокрема, сучасна європейська мовна політика орієнтує громадян Європи на багатомовність. Без цього успішна інтеграція в сучасному світі просто неможлива.

Актуальність рецензованого дослідження посилює факт, що іншомовне спілкування є необхідним чинником, котрий передбачає формування соціальної мобільності особистості та сприяє розвитку необхідних навичок задля комунікації в зовнішньому світі та ведення діалогу культур з розширенням сфери міжнародного спілкування. Нові освітні реалії вимагають формування філософії сучасної особистості – «навчання впродовж життя», що створює необхідність самоосвітньої діяльності та готовності до опанування новими знаннями, зокрема вивчення іноземних мов. В свою чергу, в умовах сьогодення прагнення до вивчення іноземних мов набуває все більшої популярності, оскільки володіння

іноземною мовою є ключовою компетентністю, розвинути яку можна у системі освіти дорослих.

Слід зазначити, що важливе значення у вивченні іноземної мови має усвідомлення загальнолюдських цінностей, що сприяє поглибленню уявлень про актуальні проблеми соціально-політичного життя, отримання інформації про пам'ятки історії та твори мистецтва. Вивчаючи мову іншої країни, доросла людина порівнюють отриману інформацію з життям своєї країни, що сприяє діалогу культур. Водночас, вивчення іноземної мови дорослою людиною є доволі важким процесом, що вимагає терпіння, великої концентрації та впевненості в успішності його завершення, необхідна відповідна мотивація, адже без якої бажання зникає дуже швидко і процес вивчення мови втрачає ефективність.

У цьому сенсі Швеція має багатолітній, надзвичайно цікавий досвід, вартий вивчення й використання його конструктивних ідей. Зокрема наразі у Швеції діють 150 шкіл для навчання дорослих, які пропонують курси та програми для дорослих людей. Школи мають різне спрямування в освітній діяльності Вони є незалежними від державних планів і самостійно визначають зміст курсів, серед яких є спеціальні програми, доволі велику частку з них займає іноземна мова.

Враховуючи зазначене вище, виникає необхідність і в Україні створити належні умови для вивчення іноземної мови, формування культури іншомовного спілкування у дорослих. Викладене вище засвідчує актуальність поданої на рецензування дисертаційної роботи І.М.Фельцан.

Формування культури іншомовного спілкування в Україні набуває актуальності у зв'язку зі зростаючими вимогами суспільства. Проаналізовані дослідницькі матеріали І.М. Фельцан свідчать про необхідність системної організації вивчення іноземної мови дорослими в Україні відповідно до європейських зразків у межах єдиного європейського освітнього простору. Дослідниця обґрунтовує доцільність вивчення і врахування досвіду Швеції, оскільки в умовах глобалізації у шведському суспільстві все більша увага приділяється іншомовній підготовці дорослих. Її метою у глобальному сенсі стає розвиток полікультурної та багатомовної особистості, у тому числі через

формування її комунікативної компетентності, що проявляється в здатності й готовності здійснювати спілкування засобами іноземної мови на міжкультурному рівні в широкому культурологічному аспекті. Завдяки послідовній іншомовній політиці держави Швеція країною з найвищими показниками іншомовної грамотності у Європі. Слід додати, що розгалуженість системи освіти дорослих у Швеції вимагає великої кількості педагогів, причому вимоги до їх компетентності досить різні в залежності від завдань, змісту освіти та типу навчального закладу (с.161- 162).

Достовірність одержаних результатів досягнута дисертанткою завдяки використанню значної кількості наукової літератури (593 найменування, з яких 278 – іноземними мовами). Цінність роботи полягає у створенні навчально-методичних рекомендацій з іншомовної підготовки для слухачів курсів післядипломної освіти.

Зважаючи на це можна констатувати, що достовірність отриманих висновків та обґрунтованість запропонованих рекомендацій визначається правильно обраними методологічними підходами, достатнім використанням наукового та емпіричного матеріалу. Кількість та якість використаних матеріалів, докладність їх аналізу створює передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності дисертаційної роботи.

Наукова новизна і теоретичне значення результатів дослідження полягають у тому, що здобувачкою *вперше* розкрито тенденції розвитку культури іншомовного спілкування в освіті дорослих Швеції; визначено основні складові розвитку культури іншомовного спілкування у закладах формальної та неформальної освіти дорослих Швеції; виведено періодизацію головних етапів розвитку іншомовної освіти у Швеції; систематизовано основні напрями розвитку стратегії іншомовної підготовки в Україні та Швеції; досліджено технології та методи розвитку культури іншомовного спілкування у закладах освіти Швеції; *визначено й обґрунтовано* періодизацію розвитку іншомовної освіти, визначено й обґрунтовано етапи формування культури іншомовного спілкування у Швеції:

«реформаторський» (середина ХІХ ст.); «соціально-адаптаційний» (початок ХХ ст.); «функціонально-прагматичний» (середина ХХ ст.); «розвивально-стимулюючий» (кінець ХХ ст. – початок ХХІ ст.); *виявлено* соціально-економічні фактори, які вплинули на модернізацію змісту і форм іншомовної підготовки у Швеції: відхід від домінування релігійної освіти та виникнення перших народних шкіл для освіти дорослих; децентралізація, що допомогло урізноманітнити курси з іноземної мови та мобільно реагувати на освітні запити у регіоні; потік імміграції, який обумовив реформування освітнього сектору та необхідність встановлення спільної іноземної мови для спілкування; міжнародна співпраця, яка вимагала від фахівця володіння не лише структурою мови, а й практичними навичками спілкування з носіями інших культур; демографічні показники, збільшення тривалості життя та безробіття, що викликало необхідність постійного оновлення знань та адаптації до мінливих умов життя; застосування інноваційних технологій для формування культури іншомовного спілкування у відповідності з віково-психологічними характеристиками та професійно-орієнтованими цілями дорослих; *окреслено* можливості використання прогресивних ідей розвитку культури іншомовного спілкування Швеції у вітчизняній педагогіці; *подальшого розвитку набули* концепція розвитку культури іншомовного спілкування дорослих, інтегрованого бінарного навчання, інформального іншомовного середовища, інформаційно-комунікативних методів навчання, корпоративного навчання, дистанційного іншомовного навчання, соціокультурної складової іншомовної підготовки.

Структура роботи, виклад матеріалу і оформлення здійснені відповідно до вимог, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Робота складається з трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів. Досліджуючи розвиток культури іншомовного спілкування в освіті дорослих дисертантка робить висновок, що скандинавська культура має великий вплив на загальний розвиток просвітництва у Європі, зокрема освіту дорослих, саме у цій країні вперше з'являються такі інституції освіти дорослих, як народна вища

школа, народний університет, відкритий університет, навчальний гурток, асоціація освіти (с. 48-55).

На с. 77 дослідниця зазначає, що актуальність розвитку культури іншомовного спілкування у Швеції була викликана освітньою політикою європейських держав спрямованої на підтримку мультилінгвізму. У світлі постійних змін, безперервне навчання вважалося необхідним як із соціальних, так і з економічних причин, державні положення розроблялися таким чином, щоб дозволити кожному громадянину отримати кваліфікацію, змінити свою професію, адаптуватися до нових технологій, розвивати іншомовні навички.

Комплексний аналіз мовної ситуації в Швеції дав змогу І.М. Фельцан виявити 5 ключових напрямів розвитку культури іншомовного спілкування в освіті дорослих Швеції та розкрити соціально-економічні передумови, що вплинули на зміни у іншомовній підготовці населення та розширили концептуальний підхід до навчання.

На с. 81 представлено періодизацію розвитку іншомовної освіти, визначено й обґрунтовано етапи формування культури іншомовного спілкування у Швеції. До беззаперечного позитиву рецензованого дослідження слід віднести характеристику організаційно-педагогічних засад формування культури іншомовного спілкування в освіті дорослих Швеції, які авторка репрезентує через характеристику організації іншомовної підготовки у закладах формальної та неформальної освіти дорослих та педагогічній інструментарій іншомовного навчання дорослих у процесі розвитку культури іншомовного спілкування в освіті дорослих.

Дисертантка описує форми і методи навчання іноземних мов, найбільш активно використовувані у досліджуваній країні (с.130-150), та розкриває власну точку зору (на основі свого практичного досвіду) щодо доцільності їх використання в освіті дорослих вітчизняної формальної та неформальної освіти (с.150-156). За результатами здійсненого наукового пошуку дисертантка представляє Модель з організації іншомовної підготовки дорослих у Швеції (с. 158).

Процес студіювання проблеми іншомовної підготовки дорослих у Швеції спонукав дослідницю звернути увагу на постать викладачів, які працюють у системі неформальної освіти дорослих цієї країни та зробити висновок щодо наявності у них спеціальної професійної компетентності, сукупні складові якої базуються на знаннях психології, фізіології, андрагогіки тощо (с.160-162).

Окремим напрямом дослідження, результати якого викладено у третьому розділі, є характеристика системи освіти дорослих в Україні, у якій акцент зроблено на формування культури іншомовного спілкування. Результати аналізу стали підґрунтям для порівняння української та шведської моделей розвитку культури іншомовного спілкування (за дев'ятьма критеріями), що дало можливість виявити найбільш проблемні ділянки організації означеного процесу, які є та потребують вдосконалення (с. 189). Авторка робить висновок, що незважаючи на наявну теоретичну базу досліджень з проблеми іншомовного навчання дорослих у вітчизняній науці, досліджень з проблеми іншомовної підготовки та розвитку культури іншомовного спілкування, в українській практиці ще недостатньо прикладів застосування прогресивних підходів до розвитку культури іншомовного спілкування дорослих, більшість ідей залишають мало апробованими.

Особливою родзинкою дослідження І.М. Фельцан є проведене у відкритому он-лайн режимі опитування 80 викладачів із різних регіонів України (180 -185). У процесі роботи з фокус-групою було виявлено ряд проблемних факторів, які є перешкодою вільного іншомовного спілкування (с. 182).

На основі узагальнення розвитку культури іншомовного спілкування в освіті дорослих Швеції та України виявлено положення та ідеї, що дозволили дисертантці сформулювати перспективи впровадження конструктивних ідей розвитку відповідної галузі вітчизняної освіти: інформаційні, комунікативні, психолого-педагогічні, стохастичні, сугестопедичні, рефлексивні, контекстуальні та бінарні методи навчання; технології очного, дистанційного та змішаного навчання; розширення варіативності тематичних модулів у відповідності з віково-психологічними характеристиками дорослих.

Дослідниця доводить, що вдосконалення розвитку культури іншомовного спілкування дорослих в Україні має відбуватися на трьох рівнях: державному, регіональному, рівні закладу формальної або неформальної освіти дорослих (с.190).

Педагогічні умови (с.192) (підтримка держави, наявність законодавчої бази, підготовка педагогічного персоналу для роботи з дорослими, наявність мотивації у дорослої людини розвивати культуру іншомовного спілкування; руйнування стереотипів щодо доцільності вчити іноземну мову у дорослому віці, поширення ідеї навчання впродовж життя), які на думку дослідниці сприятимуть ефективності використання шведського досвіду в Україні, є обґрунтованими і логічними.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що автором розроблено навчально-методичні рекомендації з іншомовної підготовки для слухачів курсів післядипломної освіти; основні результати дослідження, його обґрунтовані провідні положення та джерельна база можуть бути використані викладачами педагогічних ЗВО та закладів післядипломної педагогічної освіти у процесі викладання курсів «Іноземна мова», «Друга іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування», «Ділова іноземна мова», «Андрагогіка», (розділ «Тенденції розвитку освіти дорослих у країнах Європи»), викладачами і соціальними працівниками інституцій, що надають освітні послуги дорослим у контексті безперервного навчання в Україні: курсів підвищення кваліфікації, курси з опанування першою чи другою іноземною мовою, вдосконалення чи оновлення набутих раніше навичок. Матеріали дисертації можуть використовуватися в інформаційно-освітніх центрах підготовки працівників, які здійснюють розробку та реалізацію регіональних та національних програм для дорослого населення; реабілітаційних центрів; культурно-просвітницьких закладів; волонтерських громадських організацій.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Львівського національного університету ім. Івана Франка (Довідка № 2369-Н від 04.07.2019), Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника

(Довідка № 01-23/251 від 25.11.2019), ТОВ «Дженерм Україна» (м. Виноградів) (Довідка № 37/06 від 26.06.2019), Мовної школи «Лінгва» (м. Мукачево) (Довідка № 5 від 24.12.2019).

Повнота викладення матеріалів у публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації представлено у 25 публікаціях (22 – одноосібні), із них 9 – у провідних наукових фахових виданнях, 1 – розділ монографії, 1 – методичні рекомендації, 11 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

ВИСНОВОК

Усі наукові результати, які викладені в дисертаційній роботі та виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Дисертація, виконана Фельцан Інни Михайлівни «Розвиток культури іншомовного спілкування в освіті дорослих Швеції», є самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних питань, пов'язаних із розвитком культури іншомовного спілкування в освіті дорослих.

У дисертації отримано нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, що в сукупності сприяють підвищенню ефективності формування культури іншомовного спілкування.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставлені здобувачем наукові завдання вирішені повністю, мети дослідження досягнуто. Основні положення дисертації, задекларовані здобувачем, містять елементи наукової новизни. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Наукові положення, висновки та рекомендації повністю обґрунтовані та аргументовані, містять наукову новизну та отримали необхідну апробацію на науково-практичних конференціях. У публікаціях здобувача відображені всі положення дисертації.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження «Розвиток культури іншомовного спілкування в освіті дорослих

Швеції» є завершеною науковою працею, в якій її авторкою І.М. Фельцан отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для розвитку методики навчання іноземних мов культур. Дисертаційна робота І.М. Фельцан відповідає вимогам п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, та може бути представлена у спеціалізованій вченій раді для присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011–освітні, педагогічні науки.

Результати дисертаційного дослідження обговорено і схвалено на розширеному засіданні фахового семінару відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Головуючий на засіданні фахового семінару, заступник директора з наукової роботи ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України

доктор педагогічних наук,
професор Хомич Л.О.

Рецензенти:
директор ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України

доктор педагогічних наук,
професор, член-кореспондент
НАПН України Л.Б.Лук'янова

завідувач відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України

доктор педагогічних наук,
старший науковий
співробітник Н.М. Авшенюк

Вчений секретар ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України

кандидат педагогічних наук,
старший дослідник
Тринус О.В.